

התנאים הנדרשים להחזרת תושבי הצפון לבתיהם – ההיבט הצבאי

גיא חזות

בהינתן אופייה של המערכה בלבנון, שאינה מערכה להכרעה והרחבתה לקו הכפרים השלישי לא תשנה את המצב בעיקרו, יש צורך מובהק להגיע לסיום המלחמה בהסכם מדיני, שאכן נידון בימים אלה.

ואולם השאלה העיקרית היא באילו תנאים, בהיבט הצבאי, ניתן יהיה לממש את מטרת המלחמה המוצהרת ולשכנע את תושבי הצפון שהם יכולים לשוב בביטחה לבתיהם, ומה נדרש כדי שאכן יובטח להם ביטחון ראוי לאורך זמן. כדי לנסח תנאים אלה, הן בהסכם עצמו והן במדיניות ליום שאחריו, יש ללמוד מכשלי העבר ומן הטעויות שעשתה ישראל ובכישלונה לאכוף הסכמים קודמים, בהיערכותה ההגנתית ובהקניית תחושת ביטחון לתושבים.

כדי שלא לשוב למצב הבלתי אפשרי, ששרר בגבול הצפון ב-6 באוקטובר 2023, יש לעשות את הצעדים הבאים:

1. לעצב "קווים אדומים" של ישראל להסכם 1701 מחודש, הכוללים אכיפה יעילה יותר בצד הלבנוני של הגבול, פיקוח ישראלי מודיעני הדוק ובעיקר מדיניות בלתי מתפשרת שתגדע כל ניסיון של חיזבאללה "לזלוג" חזרה לאזור קו הגבול ולחדש את התשתיות שנהרסו בפעולת צה"ל.
2. לממש תפיסת הגנה חדשה על הגבול, בהתאם לתורה הצבאית, תוך תחקור ויישום לקחים מן הכישלון ההגנתי המחפיר בחזית הדרום ב-7 באוקטובר.
3. להחזיר לאזרחים את תחושת הביטחון באמצעות נוכחות צבאית מוגברת, בעיקר בשנה הראשונה לאחר חזרתם.

במלחמת "חרבות ברזל" נחלה ישראל מספר כישלונות אסטרטגיים חסרי תקדים. חבל ארץ שלם נכבש בידי אויב חסר רחמים וברברי למספר שעות; המלחמה מתנהלת בניגוד לתפיסת הביטחון הלאומי ולבניין הכוח שקדם לה, והופכת לארוכה ביותר בתולדות ישראל; וחבל ארץ שלם בצפון הארץ פונה מתושביו, מבלי שהאויב יכבוש אותו, והם טרם שבו לבתיהם.

מראשית המלחמה נרשמו גם הישגים טקטיים רבים ומרשימים: התאוששות מהכישלון במערב הנגב והכרעה צבאית של החמאס, קרב הגנה מוצלח בצפון מול חיזבאללה, הכלת הטרור ביהודה ושומרון, התמודדות יעילה עם תקיפות איראן ושלוחיה ממעגלים רחוקים, סיכול צמרת חיזבאללה, פגיעה ביכולותיו האסטרטגיות וסיכול תוכנית הפשיטה של כוח רדואן. ואולם, ישראל מתקשה לתרגם הישגים אלה למימוש מטרות המלחמה, כפי שהוגדרו על ידי הדרג המדיני ב-16 באוקטובר 2023 (מיטוט שלטון חמאס והשמדת יכולותיו הצבאיות והשלטוניות; הסרת כל איום מהרצועה על ישראל; יצירת תנאים להחזרת החטופים, חיזוק ההרתעה הישראלית באזור ותחושת הבטחון של אזרחי ישראל) בחודש ספטמבר, לאחר שנה של מלחמת התשה מול חיזבאללה, נוספה מטרה

שישית לאלה שקבע הקבינט בראשית המלחמה – החזרת תושבי הצפון בביטחה לבתיהם. לשם כך החל צה"ל במבצע 'חיצי הצפון': מלבד תקיפות חיל האוויר לסיכול בכירי הארגון ויכולות האש שלו, כוחות היבשה יצאו לפשיטות קרקעיות מוגבלות בכפרים השיעים סמוכי הגבול, על מנת להשמיד את התשתיות שהוצבו שם כהכנה לפשיטה של כוחות רדואן. בצד זאת, מתנהל מאז תחילת המלחמה בתיווך ארצות הברית משא ומתן בין ישראל ללבנון שתכליתו לסיים את המלחמה בצפון. מטרת המהלומה שהונחתה על חיזבאללה הייתה גם לפרק את הזיקה שיצר נסראללה, מזכ"ל חיזבאללה הקודם, בין המערכה ברצועת עזה למערכה בצפון.

טרם הפעולה הקרקעית, בפני צה"ל עמדו מספר אפשרויות על מנת לממש את מטרת המלחמה השישית. ההחלטה להימנע מהכרעת חיזבאללה כארגון צבאי, או לחילופין כיבוש שטח עד נהר הליטאני והחזקתו כרצועת ביטחון, נבעה משיקולים הקשורים בכשירות הצבא לאחר שנת מלחמה והיעדר לגיטימציה בינלאומית. החלופה שנבחרה הייתה המוגבלת והצנועה ביותר: פשיטות מוגבלות לפגיעה בתשתיות, שתסיר את איום הפשיטה של חיזבאללה על יישובי הצפון. בהתאם, נדרש לשקף לציבור הישראלי ובעיקר לתושבי הצפון, כי מאחר ונבחרה תוכנית מוגבלת קיימת גם יכולת מוגבלת לתרגם הישגים טקטיים למצב קבע משופר במסגרת משא ומתן עם לבנון.

צמרת צה"ל אומרת במפורש, גם אם לא בפומבי, כי פעולה זו מיצתה את עצמה והמטרה של השמדת התשתיות לפשיטה הושגה. ואולם בהיעדר הסכם, תורחב הפעולה אל קו הכפרים השלישי בואכה המורדות המובילים לליטאני. לפעולה זו לא תהיה השפעה של ממש על ההסדר המוצע, וחיזבאללה אף מראה גרף התאוששות מהמהלומות, מגיב לתקיפות מהאוויר ולפעולה הקרקעית בירי מורחב לשטח ישראל, הן בכמות והן בטווח, ומאותת כי ביכולתו להמשיך בכך למרות הפגיעות שספג. בשטח נמנעים כוחותיו מהתמודדות ישירה עם כוחות צה"ל, ומנסים לזנב בהם בפעולות גרילה מקומיות, הגובות נפגעים בקרב כוחותיו. וברקע, קיימת הציפייה של הממשל הנכנס בארצות הברית לסיים את המלחמה בצפון עד השבעת הנשיא טראמפ בינואר, וברור שישראל לא מעוניינת בחיכוך עם הנשיא החדש-ישן בתחילת כהונתו. מגבלה נוספת היא כשירותו של צה"ל בכל הקשור לכוח אדם ואמצעי לחימה לאחר יותר משנת לחימה.

מגבלות אלה ממחישות את הצורך להגיע לסיום המלחמה בצפון בהסכם מדיני, אינטרס לו שותפים כל הצדדים ואף איראן. ואולם נשאלת השאלה כיצד תושג בכך מטרת המלחמה המוצהרת – החזרת תושבי הצפון לבתיהם. ובאספקט הצבאי: אילו תנאים מוקדמים, בהסכם עצמו ובדרכי המימוש שלו לאורך זמן, יאפשרו לתושבי הצפון לא רק לשקם את יישוביהם אלא גם לחיות בהם בביטחה.

לשם השגת מטרה זו יש ללמוד מלקחי העבר ולהימנע מהכשלים שהביאו למצב הבלתי אפשרי, ששרר בגבול הצפון ב-6 באוקטובר 2023 – שהיה עלול להביא על ישראל אסון כפול ומכופל לו מימש חיזבאללה את תכנית "כיבוש הגליל" שלו במקביל למתקפת החמאס בדרום. ספציפית, בהקשר הצבאי, נדרשות:

1. למידה מכישלונות העבר מול חיזבאללה לאחר הנסיגה מלבנון ומלחמת לבנון השנייה, ועיצוב "קווים אדומים" של ישראל להסכם 1701 מחודש.

2. למידה מכישלון ה-7 באוקטובר, לצורך ביצור הגבול הצפוני ומימוש תפישת הגנת גבולות חדשה.
3. החזרת תחושת הביטחון לאזרחים.

ניתוח כישלונות העבר מול חיזבאללה כבסיס ללמידה מערכתית ואסטרטגית

"אִל־שְׁפִיזוֹת זֶה לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ דָּבָר פֶּעַם אַחֵר פֶּעַם וּלְצַפּוֹת לְתוֹצְאוֹת שׁוֹנוֹת..."

לישראל היו שתי הזדמנויות לעצב את הגבול הצפוני עם לבנון: לאחר הנסיגה מרצועת הביטחון בשנת 2000, ולאחר מלחמת לבנון השנייה ב-2006. בשתייהן היא נכשלה.

במאי 2000 נסוגה ישראל מרצועת הביטחון בלבנון לאחר 18 שנים. המהלך תואם עם האו"ם על פי החלטה 425 של מועצת הביטחון, אך ללא הסכם עם מדינת לבנון. אהוד ברק, ראש ממשלת ישראל דאז, הזהיר את ארגון חיזבאללה כי אם לאחר הנסיגה, הארגון יפר את הריבונות הישראלית ויתקוף את ישראל, "כל הפרה כזו עשויה להיות הכרזת מלחמה, והיא תטופל בהתאם. אני לא ממליץ לאף אחד לנסות אותנו מהרגע שנהיה בתוך ישראל".¹

הבטחה זו הופרה כמעט מייד, באופן בולט במיוחד לאחר חטיפתם של שלושה חיילים בהר דב באוקטובר 2000. מאוקטובר 2000 ועד יולי 2006 נהרגו 15 חיילים ונרצחו 5 אזרחים בתקריות גבול שונות, ולמרות זאת ישראל בחרה במדיניות הבלגה.

ביולי 2006 תקף הארגון סיור רכוב של צה"ל בסמוך למושב זרעית. יום הקרב הסתיים בשמונה הרוגים לצה"ל ושני חיילים חטופים. התגובה הישראלית התפתחה למערכה שנודעה לימים כ"מלחמת לבנון השנייה". במהלכה נחשף כי מלבד שנים של הפרת ריבונות והתקפות על ישראל, חיזבאללה ניצל את ההבלגה הישראלית לבניין כוח. לאורך הגבול הצפוני ולעומק השטח עד נהר הליטאני נבנה מערך הגנה, בשטחים בנויים וסבוכים, רווי נשק תלול מסלול, טילי נ"ט ומטענים.

מלחמת לבנון השנייה נחשבה בישראל לכישלון אופרטיבי צרוב. היא התנהלה במה שוועדת וינגורד כינתה "דשדוש", וכשהחל תמרון יבשתי של ממש לקראת סיומה התקשו כוחות היבשה של צה"ל במימושו וצה"ל סיים את המלחמה בתחושת כישלון. ירי אלפי רקטות לעורף הישראלי נותר ללא מענה וגבה מחיר של 44 הרוגים ואלפי מפונים. בה בעת, המלחמה הייתה רבת נזק גם עבור חיזבאללה, ולמרות הכרזתו של נסראללה על "ניצחון אלוהי" הוא הודה לימים שלו היה צופה את התגובה הישראלית רבת העוצמה לפעולת החטיפה לא היה מורה לבצעה.

המלחמה הסתיימה בקבלת החלטה 1701 באו"ם. על פי ההחלטה, כוח יוניפי"ל לצד צבא לבנון נפרסו בדרום לבנון על מנת להבטיח שלא תתבצע פעילות עוינת מכל סוג, הכנסת נשק של חיזבאללה ואכיפת אמברגו נשק על הארגון. ההחלטה גם קראה לשחרור החטופים ויישום החלטה 1559 לפירוק המליציות החמושות בלבנון.

החלטה 1701 לא מומשה מעולם. למרות ירידת צבא לבנון לדרום ותגבור כוח יוניפי"ל, חיזבאללה הפר באופן שיטתי וזוחל את תנאי ההחלטה, שיקם את תשתיותיו, ובנה מערך הגנתי והתקפי חדש ועוצמתי יותר לאור לקחיו מתחקור המלחמה.

על מנת להמחיש זאת אביא מניסיוני כקצין האג"ם של אוגדת הגליל בשבועות הראשונים שלאחר מלחמת לבנון השנייה. בחדר הדיונים של האוגדה בבירנית הוצגו למפקד יוניפי"ל ההפרות

¹ Lisa Beyer, "Making the Call: An Iron Fist for the Enemies of Israel", TIME magazine, June 3, 2000 <https://time.com/archive/6741390/making-the-call-an-iron-fist-for-the-enemies-of-israel/>

הראשונות של חיזבאללה להסכם 1701. בכל מפגש הוא הנהן בפנים חמורות סבר, אך בשטח אנשיו חששו מחיזבאללה ולא עשו דבר. כך היה גם עם הדרג הבכיר של הצבא והדרג המדיני. בכל ביקור הוצגו הממצאים המודיעיניים שהעידו כי חיזבאללה בונה מחדש את כוחו. הקברניטים בדרג המדיני והצבאי הבכיר הנהנו בסבר פנים חמור ולא עשו דבר. אם ישראל הייתה מתעקשת בכוח לעצור את חיזבאללה מלהתחיל לבנות את כוחו מחדש בשנת 2007, האיום חסר התקדים שקם על ישראל מלבנון היה נמנע.

בשנת 2011, נסראללה הציג לראשונה את האסטרטגיה של הארגון לכיבוש הגליל ("אני אומר ללוחמי ההתנגדות האסלאמית תהיו מוכנים ליום שבו, אם תיכפה מלחמה על לבנון, הנהגת ההתנגדות תבקש מכם להשתלט על הגליל").² מאז החל חיזבאללה בבניין כוח רב שנים של דיביזיית הקומנדו 'רדואן' לכיבוש הגליל, במתאר שחמאס ביצע ב-7 באוקטובר בנגב המערבי.

ישראל, שלמרות ההפרות הבוטות של 1701 לא מנעה מחיזבאללה לבנות מחדש את כוחו בדרום לבנון, החלה באותן שנים בתקיפות במסגרת המערכה בין המלחמות (מב"מ) על אדמת סוריה, שנועדו למנוע העברת נשק מתקדם לחיזבאללה ומאוחר יותר התבססות של מיליציות של שלוחים איראניים בסוריה. תקיפות אלה היו כולן במסגרת "הקווים האדומים" שקבע נסראללה – הימנעות מתקיפה בלבנון עצמה ומהרג אנשי חיזבאללה גם במקומות אחרים. כשהופרו, לא היסס חיזבאללה לתקוף גם בשטח ישראל: דוגמה בולטת הייתה באירועי "שמש חורפית" בינואר 2015, כאשר לאחר חיסולו של ג'יהאד מורנייה (עם בכיר איראני) ברמת הגולן תקף חיזבאללה בירי נ"ט סיור של צה"ל בהר דב והרג שני חיילים ישראלים. תגובת ישראל היה רפה, והעידה על רצון "לסגור את האירוע".

דפוס זה - ישראל מתמקדת במב"מ ומתגאה בהישגי מערכות המודיעין והאש האווירית שלה, אך שומרת בקפדנות על "הקווים האדומים" של נסראללה – הביא לשחיקה מוחלטת של ההרתעה הישראלית ולמחיקה-למעשה של התניות החלטה 1701. הדוגמאות רבות: למרות גילוי רשת מנהרות חודרות לישראל בשנת 2018, ישראל לא פעלה נגד איום הפשיטה לגליל של חיזבאללה והסתפקת בהשמדת התשתית בלבד, תוך הקפדה לא לחצות לשטח לבנון; ירי צלפים בסמוך לחולית מחבלים שחדרה להר דב במקום לחסלה; במהלך סכסוך על קו הגבול במים הכלכליים, חיזבאללה שיגר כטב"מים על אסדת כריש וישראל חתמה על הסכם הגז עם לבנון - מהלך שנתפס על ידי הארגון כחולשה ישראלית; פיגוע טרור ששילח חיזבאללה לשטח ישראל והסתיים בפיצוץ מטען בצומת מגידו לא זכה לתגובה, וביוני 2023 חיזבאללה הפר את הריבונות הישראלית באופן הבוטה ביותר מאז שנת 2000 - הקמת מתחם צבאי (אוהל) בצד הישראלי של הגבול בהר דב – וישראל שוב הבליגה.

מניתוח שתי התקופות (2000–2006, 2006–2023) עולה כי מבחינת חיזבאללה ואיראן אין כל ערך להחלטות האו"ם והסכמים בחסות בינלאומית. בשתי התקופות, ישראל לא מימשה בכוח צבאי מניעת התחמשות של חיזבאללה ולא הרתיעה את הארגון מלתקוף אותה. התוצאה הייתה בניין כוח עצום בחסות איראנית - איום חסר תקדים על העורף הישראלי ותושבי הצפון ושחיקת ההרתעה הישראלית.

² רועי נחמיאס, "נסראללה: במלחמה הבאה נשתלט על הגליל", YNET, 16.2.2011, <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4029657,00.html>

המסקנות לגבי אופיו של הסכם חדש ברורות: ראשית, נדרש להבטיח פיקוח בין-לאומי הדוק יותר על יישום ההסכם ומניעת הפרות מצד חיזבאללה. שנית, על ישראל להשקיע משאבים רבים באיסוף מודיעין פרטני על ניסיונות הפרה של חיזבאללה. ושלישית – בלי קשר לתוכן ההסכם, על ישראל לקיים חופש פעולה צבאי לפעול על מנת לסכל התעצמות ובניין כוח מחודש של חיזבאללה. התגובה הישראלית חייבת להיות מיידית, ועל כל הפרה, קטנה כגדולה.

ניתוח כישלון תפיסת הגנת הגבולות של צה"ל כבסיס ללמידה לביצור הגבול הצפוני

"אלה שלא לומדים מההיסטוריה נידונו לחיות אותה שוב..."

ב-7 באוקטובר הכריעו 1500 פעילי נוחבה את אוגדת עזה במשך זמן שלא עלה על שעה. הגל השני של 1500 מתבלים נוספים והגל השלישי של האזרחים הבוזזים היו רק ניצול הצלחה. הקלות הבלתי נסבלת שבה צבא טרור נחות משמעותית מצה"ל הכריע אוגדה ישראלית נובעת קודם כל ממצב הפתיחה: בניגוד לתפיסת הביטחון שלה, ישראל אפשרה לשתי דיביזיות קומנדו (רדואן בצפון, נוחבה בדרום), מצוידות היטב באלפי לוחמים ואמל"ח מתקדם, לחנות על גבולה במוכנות למעבר משגרה לחירום בשלוש שעות בלבד.

מרגע שהסתיים בניין הכוח של הנוחבה ורדואן וישראל נמנעה מלבצע תקיפה מקדימה להסרת האיום, כסכין המונח על צווארה, האסון היה בלתי נמנע, שכן למודיעין הישראלי לא הייתה לאורך זמן יכולת למנוע פשיטה בהפתעה לעבר היישובים סמוכי הגבול.

ועדיין, היקף האסון ב-7 באוקטובר היה יכול להיות קטן בהרבה. לישראל שלושה סוגי גבולות: לחימה (סוריה, לבנון, רצועת עזה), הסכמים (עם מצרים וירדן) וקווים פנימיים (יהודה ושומרון). בגבולות הלחימה, צה"ל הגן עד ה-7 באוקטובר בניגוד לתורת הלחימה, תוך התעלמות מעקרונות היסוד למימוש צורת הקרב החזקה ביותר - הגנה.

ראשית התורה היא ארגון מרחב ההגנה עם צירי אורך ורוחב, לשני מרחבים - החזקה ואבטחה - תוך הגדרת שטחי המפתח להגנה על השטחים החיוניים. בלבנון וברצועת עזה פעלו כוחות צה"ל ללא מרחב אבטחה, בלי להקים מוצבים מבוצרים המתבססים על עקרון ההדדיות וההיקפיות, ללא כוח אש משמעותי עצמאי של האוגדה המרחבית (מסוקים וארטילריה), ובלי להחזיק עתודה ניידת משמעותית בסד"כ גדודי. בהיעדר תשתיות ראויות להגנה וסדר כוח מתאים, ללוחמי צה"ל במערב הנגב לא היה סיכוי מול תוכנית ויכולות חמאס. התקפה בגליל של רדואן הייתה מביאה לכישלון דומה גם בפיקוד הצפון, בתוצאות חמורות אף יותר.

ההחלטה למקם את מפקדות הפיקוד והשליטה על הכוחות בחזית ובמחנה אחד הייתה חסרת אחריות. חמאס ניצל את העובדה כי "כל הביצים הונחו בסל אחד", והשבית את אוגדת עזה: הוא פגע במהירות ביכולות הפיקוד והשליטה, שהיו מבוססות מערכות תקשוב ואיסוף מתקדמות, באמצעות הרס של 37 אתרי תקשוב באזור העוטף, שלא היו מוגנים כראוי, וכיבוש מפקדת האוגדה והחטיבות המרחביות ברעים. ללא יכולות פיקוד ושליטה הכוחות במרחב נלחמו בלי תיאום, בלי חיל האוויר, ובלי עתודות שיופנו למקומות הנכונים.

ועדיין, תרבות מבצעית שונה הייתה מביאה גם היא להקטנת הנזק העצום. כוחות צה"ל נערכו באזור עוטף לנוכח כוונות האויב ולא לנוכח יכולותיו, הופתעו והוכרעו. לוחמי צה"ל היו בנחיתות מספרית ובאמצעים קטלניים. חוסר משמעת ותרבות מבצעית לקויה הביאו לכך שחלק מהיחידות לא היו בזמן המתקפה ב"כוננות עם שחר" - מוכנות להתקפה גם בהיעדר התרעה ספציפית. רק מחצית מהסד"כ הלוחם של אוגדת עזה היה בגזרה, בעקבות החלטה לשחרר חיילים לחופשה בסוף שבוע וחג על פי מדיניות של 11: 3 (11 ימים ביחידה, 3 ימים בבית). בשל תופעת גניבות אמל"ח מהבסיסים וחשש מתאונות, לוחמי צה"ל היו ללא רימונים, טילי כתף ואמצעי חבלה, אמל"ח שהיה בכמויות אדירות בקרב מחבלי החמאס.

חמאס נהנה מיתרון נוסף - מודיעין איכותי ואינטימי על אודות כוחות צה"ל בעוטף. הארגון ניצל היעדר השתנות לאורך שנים באופן פריסת כוחות צה"ל באזור, תרגולות ללא שינוי ותרבות ביטחון מידע ירודה: לא היה לו צורך במרגלים, שכן חיילי צה"ל נתנו לו מידע איכותי ואינטימי ברשתות החברתיות. סרטונים ותמונות ממחנות צה"ל ויישובי העוטף, שחיילים ואזרחים העלו לרשתות החברתיות, היו מכרה זהב של ידע מבצעי שחמאס ניצל לתכנון הפשיטה.

למרות שעברה למעלה משנה, הניתוח לכישלון צה"ל ב-7 באוקטובר עדיין לא עוגן בתחקיר צבאי מקיף. על מנת לבצר את גבולה הצפוני של מדינת ישראל בסיום המערכה בצפון ולחדש את אמון האזרחים ביכולתו להגן עליהם, צה"ל נדרש לתחקר בהקדם אירועים אלה ולהפיץ לציבור את עיקרי המסקנות והלקחים. נדרשת גם תפיסת הגנה חדשה ושונה בתכלית. צה"ל מכנה את תפיסת ההגנה החדשה שלו "הגנה חזקה". ואולם הגנה על פי תורת הלחימה היא מטבעה צורת הקרב החזקה ביותר; הגנה חלשה אינה קיימת, אלא אם היא מבוצעת שלא על פי התורה.

מול לבנון (כמו גם מול רצועת עזה), על התפיסה החדשה להתמקד לא רק ביישובים, אלא גם בצירים, בדגש על צמתים מרכזיים כשטחים חיוניים. צה"ל יצטרך להחזיק בגבולות הלחימה תוכנית מגננה לחירום ומלחמה ובכללה תוכנית שכוחותיו יתאמנו עליה באופן סדור, ולתפוס מיידית בכל הסלמה קו מוצבים קדמי בשטחי המפתח השולטים והנמצאים בשטח הלבנוני (מרון א-רס, כדוגמא) בדומה לתוכניות שהיו לצה"ל בעבר ('ציפורי דרור' ברמת הגולן ויישובות נכונית בגליל).

במקום לשקם את מכשול "אבן משתלבת" ולהקים שוב חומות שהאויב מצליח לפרק ברגע, צה"ל צריך להשקיע במערכת מוצבים, צירים, תשתיות פו"ש מוגנות וחסינות, מפקדות חטיבה ואוגדה אחוריות ומבוצרות מתחת לאדמה, ביצוע פעילות חישוף וסגירה של כל המרחבים סמוכי הגדר המשמשים נתיבי חדירה לשטח ישראל, ובמערכת איסוף רדומה ומותממת, נוספת על הגלויה, שלא ניתן להשמידה עם טילי נ"ט מרחוק. לאוגדה המרחבית האחראית על הגבול נדרשות יכולות אש עצמיות שמופעלות בסמכות מפקד האוגדה ובזמנים קצרים - ארטילריה בכמות מספקת (ולא סוללה אחת לכל הגליל!), מסק"רים או חליף אחר כמענה אווירי מידי וראשוני.

על מנת להחזיק עתודות ניידות משמעותיות בגזרה, צה"ל צריך לחזור לתרבות הכוננות שהייתה נהוגה ברמת הגולן בשנים שלאחר מלחמת יום הכיפורים. מלבד כוחות ביטחון שוטף, צה"ל החזיק ברמת הגולן סד"כ מתאמן, חטיבת חי"ר וחטיבת שריון בכוננות "קשת נחושה". על מנת להחזיק חטיבות בעתודה בגזרת הגליל, צה"ל יצטרך להשקיע בבניית מחנות ושטחי אימונים בקו ההגנה השני של הגבול.

צה"ל יצטרך גם לשנות את התרבות המבצעית וביטחון המידע בקרב כוחות ההגנה בקו בלבנון, שיגדירו מחדש מהי כוננות וכשירות - כל האמל"ח יחולק ללוחמים ויהיה עימם 24/7, סבבי היציאות יקפידו על לפחות שני שלישים מהסד"כ בגזרה בכל זמן נתון, ונהלי ביטחון המידע יאסרו כל שימוש בצילום ותיעוד עם הטלפונים הסלולריים.

איך מדינת ישראל תחזיר את תחושת הביטחון לתושבי הצפון?

" אמון הוא כמו קריסטל - קל לשבור, קשה לתקן והוא החוזה החברתי הבלתי כתוב בין האזרחים למדינה..."

קריסת צה"ל בשבעה באוקטובר, הטבח בעוטף, ונטישת והרס הישובים בצפון יצרו משבר אמון חריף בין אזרחי ישראל לצה"ל ומוסדות המדינה. חזרת תושבי הצפון לביתם אינה תלויה רק בהפסקת המלחמה אלא קודם כל בבניית האמון מחדש.

על מנת לשקם את האמון, חייבים להתקיים במלואם שני הפרמטרים שהוצגו – מדיניות תגובה מיידית ואמינה לכל הפרה ומניעת בנייתן מחדש של יכולות הפשיטה והאש סמוכת הגבול של חיזבאללה, והיערכות הגנתית חזקה על פי תורת הלחימה וברורה לעין. ואולם, ספק אם גם מימוש מלא של פרמטרים אלו יחזיר את תושבי הצפון לבתיהם, אם לא תפעל מדינת ישראל, באמצעות מוסדות המדינה וצה"ל, להעניק לאזרחים לא רק ביטחון אלא גם תחושת ביטחון.

בהקשר זה יש לזכור, כי לתושבי הצפון וחלק רב מתושבי ישראל יש דרישות מובנות אך לא ריאליות מצה"ל, והערכה מופרזת של ההישג הצבאי האפשרי בצפון. לאור החלופה המוגבלת שצה"ל ביצע בצפון (בהיעדר יכולת להגיע להכרעה צבאית מלאה של חיזבאללה), גם ההישג בהסדרה יהיה מוגבל. דרישות כמו למנוע מתושבי הכפרים השיעים שנהרסו לחזור לביתם, נוכחות של חיילי צה"ל ברצועת ביטחון מעבר לגבול או השמדת יכולות חיזבאללה עד המשגר והפעיל האחרון - כולן לא ריאליות.

צה"ל שחק את לוחמיו בסדיר ובמילואים לאורך שנת מלחמה, והתארכות המלחמה מסכנת את קיומו של הצבא בסדיר ובמילואים. מלאי התחמושת והחלפים של צה"ל הם נתונים מסווגים, אבל ברור לכל שאין זה "בור ללא תחתית". וכמובן ניכרת ציפייתו של ממשל ארצות הברית החדש לסיים את המלחמה בצפון עד חודש ינואר 2025, מועד השבעתו של הנשיא הנכנס טראמפ, שהדרג המדיני בישראל שואף לעבוד איתו בתיאום מלא. לכן, חתירה להסכם בצפון בעת הנוכחית היא כורח ישראלי, על אף האכזבה של תושבי הצפון וההצהרות כי לא יחזרו לבתים תחת הסכם שכזה.

להשבת האמון ותחושת הביטחון יש פנים רבות, לא כולן צבאיות. בהיבט הצבאי בלבד, על צה"ל לפרוס כוחות בפריסה מחודשת ומתוגברת לאורך הגבול וביישובי קו המגע. למרות שתרחיש הפשיטה לא יהיה רלוונטי בשנים הקרובות, מאחר והתשתיות שהכין חיזבאללה לפשיטה נהרסו, ומדיניות תגובה ראויה תשמור שכך יהיה לאורך זמן, הנוכחות המוגברת של הצבא בישובים ובקו המגע נדרשת לתחושת הביטחון. בשנת 2025 צה"ל לא יוכל לרדד את כוחותיו בגבול, ויידרש להמשיך להגן על המרחב בסד"כ משמעותי הכולל פריסת יחידות צבאיות בכל יישובי קו המגע. צה"ל חייב לחזק את הרכיב האזרחי בהגנה המרחבית - יישובי הספר חייבים להיות מסוגלים להגן על עצמם, על כל המשתמע מכך, זה יתרום לתחושת הביטחון שלהם ולתחושת השותפות.

סיכום והמלצות

לאחר למעלה משנה של מלחמה לישראל יש הזדמנות לתרגם את הצלחותיה בשדה הקרב להישג אסטרטגי: סיום המערכה בצפון, ניתוק הקשר שיצר חיזבאללה למערכה ברצועת עזה, והחזרת תושבי הצפון לביתם. לשם כך נדרשת ישראל לשלושה מהלכים מרכזיים-

- א. מימוש לקחי העבר ביחס להסכם המתגבש עם לבנון: עמידה על חיזוק הפיקוח הבינלאומי נגד הפרות מחד גיסא, ובעיקר מדיניות בלתי מתפשרת של אכיפה בכוח צבאי נגד כל הפרה ו"זליגה" דרומה של כוח חיזבאללה ובניית תשתיות סמוכות לגבול מאידך גיסא.
- ב. ביצור הגבול הצפוני לאור תפיסת הגנת גבולות מבוססת תחקור ולמידה מכישלון ה-7 באוקטובר.
- ג. נוכחות צבאית מוגברת במרחב הגבול ובישובים, **לפחות** בשנה הראשונה מחתימת ההסכם.